

ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В ТАКТИЧНО-СКЛАДОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

TRAINING OF POLICE EMPLOYEES IN TACTICAL AND STORAGE ACTIVITIES IN EXTREME SITUATIONS

Гіденко Є.С., старший викладач
кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті розглядаються особливості тактичної підготовки працівників Національної поліції до дій в екстремальних ситуаціях. Виявляються існуючі проблеми та визначаються шляхи вдосконалення даної діяльності. Головними завданнями тактики стосовно правоохоронної системи є: розробка та впровадження типових способів і прийомів дій співробітників у різних умовах обстановки, вибір найбільш раціональних варіантів використання сил і засобів, а також управління ними в ході спеціальної професійної діяльності. Тактика, будучи елементом загальної професійної підготовки співробітників правоохоронних органів, в основі своєї має розробку та вивчення тактичних способів дій, прийомів застосування зброї, спеціальної техніки та спеціальних засобів, а також оволодіння методикою управління під час виконання службових завдань у екстремальних ситуаціях. Будучи також однією з галузей спеціальних знань, дана дисципліна вивчає проблематику службової діяльності персоналу під час організації та проведення спеціальних операцій. Для професійної діяльності працівників правоохоронних органів характерні екстремальність, ризик та наднормативність, вивчення тактики, особливо тим, пов'язаних з практичним відпрацюванням моделюється на навчальних заняттях складної оперативної обстановки, що дозволяє сформувати у персоналу емоційно-психологічну стійкість до діяльності в екстремальних ситуаціях різного рівня складності.

Мета статті: проаналізувати підготовку працівників поліції в тактично-складовій діяльності при екстремальних ситуаціях та знайти шляхи його поліпшення на стадіях відбору у заклади вищої освіти до виходу на охорону публічного порядку в лавах Національної поліції України. Дослідити, як підготовка працівників може вплинути на майбутню діяльність курсантів.

Ключові слова: екстремальна ситуація, оперативна обстановка, службові завдання, тактична підготовка, психологічна підготовка.

The article reveals the peculiarities of tactful training of the National Police officers to action in extreme situations. Viyavlyayutsya isnuuyuchi problems and vyznachayutsya paths to the full given activity. The main goals of the tactics of a completely right-handed system are: the development and implementation of typical methods and the adoption of dlyi spivrobitnikov in different minds of the situation, the choice of the most rational options for the choice of forces and benefits, as well as their management in the course of a special profession. Tactics, being an element of the general professional training of law enforcement officers, is based on the development and study of tactical methods of action, methods of using weapons, special equipment and special means, as well as mastering management techniques during the performance of official tasks in extreme situations. Being also one of the branches of special knowledge, this discipline studies the problems of official activity of personnel during the organization and conduct of special operations. The professional activity of law enforcement officers is characterized by extremity, risk and over-normativeness, the study of tactics, especially those related to practical training, is modeled in training sessions in a complex operational environment, which allows for the formation of emotional and psychological resilience in personnel for activities in extreme situations of various levels of complexity. The purpose of the article: to analyze the training of police officers in tactical-component activities in extreme situations and to find ways to improve it at the stages of selection to higher education institutions before entering the ranks of the National Police of Ukraine to protect public order. To investigate how the training of employees can affect the future activities of cadets.

Key words: extreme situation, operational situation, official tasks, tactical training, psychological training.

Тактико-спеціальні навчання – це найбільш ефективний спосіб практичного виховання і навчання здобувачів вищої освіти, в процесі якого відбувається штучне створення умов максимально наближених до реальних ситуацій з життя працівників поліції, в і відображення реальної оперативної обстановки, тим самим у навчальних напрацюються навички і вміння, які знадобляться працівнику в майбутньому, для покладених на нього оперативно-службових завдань і запобігання кримінальним правопорушенням. Звичайно ж, варто відзначити, що при введенні в вищих навчальних закладах тактико-спеціальних навчань для молодих працівників це можливість бути більш згуртованими як в колективі, так і у виконання оперативно-службових завдань, покладених на особовий склад [1, с. 24].

Професійна компетентність працівників поліції визначається, перш за все, здатністю виконувати професійні завдання в особливих умовах надзвичайних обставин і ситуацій, забезпечуючи при цьому особисту безпеку і безпеку громадян в процесі вирішення службових завдань. Успішність вирішення цих завдань на пряму залежить від рівня професійно-прикладної, фізичної підготовленості поліцейських.

У процесі повсякденної діяльності працівники поліції регулярно стикаються з екстремальними ситуаціями (спроби заволодіти вогнепальною зброєю, збройний опір і напад, масові заворушення, тощо). В таких умовах необхідно оперативно оцінити обстановку і намітити таку послі-

довність дій, при якій буде досягнуто максимальний позитивний результат з мінімальними негативними наслідками.

Для працівників Національної поліції вміння раціонально використовувати свої знання, вміння та навички є ключем до успішного виконання завдань в різних ситуаціях своєї діяльності. Говорячи іншими словами, кожному працівнику поліції потрібно розвивати і вдосконалювати тактичну грамотність стосовно дій в екстремальних ситуаціях.

У найзагальнішому розумінні, тактика – це сукупність методів і прийомів, застосовуваних для досягнення наміченої мети. Тактична підготовка працівників поліції, в нашому розумінні, являє собою безперервний процес навчання, спрямований на підвищення професійних знань, формування умінь і навичок, необхідних для визначення лінії поведінки і методів дій в складних ситуаціях службової діяльності. Дана підготовка є найважливішим компонентом професійної майстерності працівників поліції і набуває особливого значення при виникненні екстремальних ситуацій в повсякденній діяльності [2, с. 147].

Говорячи про екстремальні ситуації, необхідно відзначити, що для успішного виконання службових завдань в складній оперативній обстановці працівники повинні використовувати певні алгоритми тактичних дій. Знання і правильне застосування таких алгоритмів є невід'ємною частиною підготовки висококваліфікованих фахівців для Національної поліції України [3, с. 122].

Найважливішу роль в тактичній підготовці працівників НПУ до дій в екстремальних ситуаціях грають освітні

організації МВС України. В процесі проведення занять з тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки, а також під час комплексних тактико-спеціальних навчань у здобувачів вищої освіти формуються професійно-важливі знання, вміння і навички, що дозволяють тактично правильно та правомірно виконувати службові завдання в складній оперативній обстановці.

Однак, аналізуючи навчально-тренувальний процес і особливості службової діяльності працівників поліції, можна виявити ряд значущих проблем в даному аспекті. Існує в деякому роді «бар'єр» між формуванням тактичних умінь і навичок і особливостями їх практичної реалізації в екстремальних умовах. Найчастіше, при ускладненні звичних умов, коли з'являється загроза особистій безпеці працівника і оточуючих громадян, вивчені тактичні прийоми виявляються малоефективними, неправильно вибудовується послідовність дій. Чому це відбувається? Адже при підготовці висококваліфікованого фахівця для НПУ приділяється досить багато уваги відпрацюванню дій в різних ситуаціях несення служби. І коли виникає небезпека, він повинен бути готовий до виконання відповідних дій, що забезпечують особисту безпеку і безпеку оточуючих громадян. На жаль, це не завжди так. На наш погляд, проблема полягає в тому, що часто тактична підготовка працівників замінюється описом і відпрацюванням способів технічних дій. Але ж складність тактичної підготовки полягає в тому, що її не можна зводити до опису способів і порядку технічних дій, вибудовуючи певні правила і закономірності. Швидше, така підготовка повинна виражатися у виконанні алгоритмів для досягнення певної мети, в умовах постійного протидії супротивника і мінливої обстановки. Удосконалення цих дій має типовий характер, але, разом з тим, має володіти своєю унікальністю і неповторністю [4, с. 76].

Відпрацьовуючи тактичні дії працівників поліції в екстремальних ситуаціях, не можна з повною впевненістю гарантувати певний результат. На нього може вплинути створилася обстановка, протидія супротивника і власна ступінь підготовленості. Ці фактори не в повній мірі враховуються працівниками НПУ як в підготовці, так і в реальній ситуації. Навколишня обстановка в екстремальній ситуації (час доби, місце дій, наявність перешкод, погодні умови і т.д.) досить рідко береться до уваги, а тим більше використовується працівниками МВС при здійсненні тактичних дій для досягнення своїх цілей. Також необхідно відзначити і те, що працівники не завжди готові до різноманітних реакцій правопорушника на їх дії. Наприклад, якщо при спробі затримання, правоохоронці стикаються хоча б з невеликим опором, то часто в тактичних діях з'являється сумбур і невизначеність, що веде до ускладнення ситуації. Це є наслідком того, що на практичних заняттях тактичні дії удосконалюються працівниками поліції без опору і ускладнення тактичних умов. Така підготовка може бути спрямована лише на імітацію дій в складній, нестандартній ситуації. Очевидно, що для успішного вирішення службових завдань в екстремальних ситуаціях необхідно вносити корективи в процес тактичної підготовки працівників МВС. Потрібно вчитися правильно оцінювати ситуацію, що склалася, використовувати помилки противника і правильно маскувати свої наміри виконати певні дії для досягнення поставленої мети. Тактична підготовка здобувачів вищої освіти повинна бути заснована на глибокому вивченні теоретичних питань, розвитку оперативного мислення, напрацювання умінь щодо виявлення можливої зміни характеру дій злочинця. Для вдосконалення якості підготовки обов'язково потрібно враховувати досвід практичної діяльності викладача МВС, використовувати передові теоретичні розробки та дослідження в цій сфері [5, с. 57].

Спираючись на досвід підготовки працівників поліції до активних дій в екстремальних умовах необхідно відзна-

чити важливість моделювання ситуацій службової діяльності. Працюючи в складній обстановці, працівник поліції повинен використовувати звичний для нього алгоритм дій. Ці навички напрацьовуються за допомогою систематичного удосконалення тактичних дій і стійкого оперативного мислення в рамках моделювання ситуацій. У процесі підготовки працівники повинні набути навичок тактичних дій, характерних для тієї чи іншої екстремальної ситуації [6, с. 146].

Не можна забувати, що практичне виконання службових завдань в екстремальних ситуаціях завжди пов'язане з внутрішнім емоційним і психологічним напруженням. У зв'язку з цим, тактико-спеціальна підготовка працівника поліції повинна бути нерозривно пов'язана з психологічною підготовкою, яка допомагає успішно долати психологічні труднощі при вирішенні поставлених завдань в екстремальних ситуаціях. Такий процес комплексної підготовки обов'язково матиме позитивний результат при використанні методу моделювання.

В рамках практичних занять необхідно створювати навчальну обстановку, яка викликає у здобувачів певний психічний стан, схожий з тим, що відбувається в реальній ситуації. Чим частіше працівник відчуває такий стан під час підготовки, тим більше він упевнений в своїх силах і психологічно стійкий в екстремальній ситуації. Наукові дослідження в даній області говорять про те, що навчально-тренувальні сутички в ускладнених умовах з елементами небезпеки та ризику найбільшим чином сприяють підвищенню психологічної стійкості працівника [7, с. 86].

Грамотне осмислення способів безпечної діяльності вказує на наявність правильного тактичного мислення: чи не просто «кидатися в бій», демонструючи невгамовну відвагу, в надії на краще, а аналізувати ситуацію, в якій доведеться працювати, передбачити проблеми, з якими доведеться зіткнутися, і усвідомлювати, що говорити і як поводитися, що і буде складовими плану управління діями [8, с. 26].

Відсутність розуміння того, як можна організувати свою діяльність, змушує деяких співробітників поліції емоційно реагувати на недоречне «прояв героїзму». Нездатність усвідомити більш ефективні способи діяльності призводить інших до тактичних провалів. Такі співробітники можуть досить барвисто описувати різні ситуації, пов'язані з виживанням в небезпечних ситуаціях, але реалізувати елементарні принципи забезпечення безпеки своєї діяльності в процесі несення служби вони не в змозі.

Інші співробітники, штучно обмежують свої можливості. Вони вивчають і намагаються застосувати на практиці лише один стандартний набір певних дій для будь-яких конфліктних ситуацій, будь то реагування на сигнал «тривожної кнопки», організація розшуку підозрюваних або зупинка транспортного засобу. Є співробітники, які не володіють тактичним мисленням через неправильну організацію свого тренувального процесу. Наприклад, деякі курси «поліцейської стрільби», призначені для навчання виживання в умовах вогневого контакту, формують неправильно навички [9, с. 63].

Так, використання в підготовці співробітників поліції методик практичної стрільби призводить до того, що співробітник навчається виконувати всі дії досить швидко, впевнено вражаючи центри мішеней, проте така стрільбина тактично невірна для правоохоронної діяльності.

Вибігання через стіни для того, щоб уразити ціль, розташовану на відстані 1,8 метра, зміна магазину, стоячи на весь зріст в ході виконання вправи, переміщення по відкритій місцевості, тощо, не мають прикладної спрямованості. В реальності такий співробітник кілька разів може бути убитим. Однак за критеріями часу виконання вправи і точності попадання в ціль він виявляється непогано підготовленим [10, с. 93].

Ефективне тактичне планування передбачає просту формулу: необхідно зіставити варіанти захисту з видом загрози, з якою доводиться стикатися. Зрозуміло, що це простіше сказати, ніж зробити. Але виконати це набагато легше, ніж здається більшості співробітників.

Суть полягає в умінні правильно направити своє мислення. Це матиме більш важливе значення для виживання, ніж вид застосовуваної вогнепальної зброї, використовуваних боєприпасів або кількість очок, які вдалося вибити в «практичній стрільбі».

Правильне тактичне мислення починається з оцінки потенційних загроз. При цьому необхідно розуміти, що, незважаючи на різноманітні можливих варіантів загроз, ситуації ризику мають деякі універсальні характеристики. Люди і обстановка можуть представляти тільки строго певне коло загроз.

Як тільки вийде усвідомити коло цих загроз, стане легше оцінити можливість їх виникнення в кожному конкретному випадку, в тому числі і в зовсім не знайомій до цього ситуації. Визначившись з реальними для даної ситуації небезпеками, можна застосовувати відповідні заходи для їх подолання.

Досягнення успіху в тактиці передбачає проходження лише кількох основоположних принципам, але це може істотно вплинути на поведінку в процесі службової діяльності. Засвоївши основні принципи тактичного мислення, можна виявити, що деякі тактики, які раніше застосовувалися співробітниками поліції, були невірними, не дозволяли повністю контролювати ситуацію.

Чи стане очевидним, як дійсно необхідно було діяти і чому. У співробітника сформується розуміння про законності формулювання власних тактичних рішень. І він зможе підвищити свій тактичний потенціал перш, ніж потрапить в ситуації реального протидії збройного опору.

Під поняттям екстремальної ситуації в оперативно-службовій діяльності співробітника поліції нами розуміється ситуація, що виникла в умовах вирішення працівником оперативно-службового завдання, пов'язаного з підвищеними розумовими, психічними та фізичними навантаженнями, небезпекою для його життя та здоров'я, а також для життя та здоров'я громадян.

Екстремальна ситуація, як правило, характеризується:

- загрозою для життя та здоров'я співробітника та громадян;
- вираженим дефіцитом часу для оцінки ситуації та прийняття правомірного та тактично-доцільного рішення;
- високим ступенем відповідальності за наслідки дій, обумовлених ухваленими рішеннями;
- високою емоційною напруженістю;
- необхідністю виконувати рухові дії, що характеризуються високою інтенсивністю, а в деяких випадках, великим обсягом фізичного навантаження;
- необхідністю застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї.

В умовах, зумовлених екстремальною ситуацією, співробітник повинен у обмежений період часу тактично ефективно, правомірно і тактично доцільно застосувати фізичну силу, що є у нього на озброєнні спеціальні засоби та вогнепальну зброю для усунення загрози своєму життю та здоров'ю, а також життю та здоров'ю громадян, знешкодження та затримання правопорушника.

Підготовленість до дій у екстремальних ситуаціях можна розглядати як здатність співробітника поліції ефективно та правомірно вирішувати оперативно-службові та службово-бойові завдання в умовах, пов'язаних з підви-

щеними розумовими, психічними та фізичними навантаженнями, а також небезпекою для його життя та здоров'я. При цьому рівень підготовленості співробітника некоректний. Розглядати, як якусь адитивну складову його фізичних здібностей, умінь та навичок виконання дій, пов'язаних з застосуванням спеціальних засобів та вогнепальної зброї.

Підготовленість до дій у екстремальних ситуаціях є деяким системним утворенням, в якому окремі її складові виступають не диференціальними показниками, а взаємопов'язаними елементами єдиної системи. Підготовка до дій в екстремальних ситуаціях – це системний процес, що має на меті забезпечення стану підготовленості співробітників до дій в даних умовах.

Основними компонентами підготовки працівників поліції до дій в екстремальних ситуаціях є:

1. Фізична підготовка – що є підготовкою працівників до дій в умовах підвищених фізичних навантажень, а також до ефективного застосування фізичної сили та спеціальних засобів для захисту себе та громадян від протиправних дій правопорушника, а також для його затримання. Як вихідна передумова для визначення спрямованості фізичної підготовки співробітника поліції було прийнято так звану модель його службово-бойової діяльності, яка полягає у схемі: «пошук правопорушника – його переслідування – силове затримання».

2. Вогнева підготовка – це процес підготовки співробітників поліції для ефективного застосування вогнепальної зброї в умовах оперативно-службової діяльності.

3. Тактична (тактико-спеціальна) підготовка – що представляє собою процес навчання співробітників індивідуальної тактики та тактики дій підрозділів поліції при вирішенні оперативно-службових завдань, в тому числі за надзвичайних обставин.

4. Психологічна підготовка – це процес формування у співробітника морально-вольових та психічних якостей, що дозволяють успішно вирішувати оперативно-службові завдання в умовах підвищених фізичних та психічних навантажень, загрози життю та здоров'ю, а також здатність до швидкої та ефективної розумової діяльності в даних умовах.

5. Спеціальна юридична підготовка – процес, що представляє процес формування у співробітників здатності у мінімальний час дати адекватну правову оцінку діям правопорушника та прийняти рішення на свої правомірні дії, пов'язані із застосуванням фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, що відповідають обставині, що склалася.

Розглянуті нами компоненти у процесі підготовки працівників поліції в екстремальних ситуаціях реалізуються у вигляді інтегральної підготовки, що представляє собою комплексний процес, що включає в себе системну сукупність даних компонентів, що орієнтується на безпосередні умови оперативно-службової діяльності працівника, обумовлені екстремальними ситуаціями.

Узагальнюючи наявну інформацію можна відзначити наступне. Безсумнівно, в діяльності МВС існує проблема практичного застосування отриманих умінь і навичок в екстремальних ситуаціях, так як працівники не завжди готові до зміни звичної ситуації і підвищенню емоційної напруженості. Тому, навчальним закладом системи МВС України необхідно підвищувати ефективність тактичної підготовки працівників на практичних заняттях, використовуючи метод моделювання екстремальних ситуацій в поєднанні з психологічною підготовкою. Результати такої діяльності позитивно вплинуть на стан професійної підготовленості працівників поліції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми професійної підготовки поліцейського: матеріали круглого столу, м. Одеса, 26 жовтня 2016 р. Одеса: ОДУВС, 2016. С. 204.

2. Булачек В. Р. Особиста безпека працівника ОВС України: навч. посібник. 2-ге вид. зі змін. і доп. В. Р. Булачек, С. М. Банах, О. І. Тьорло, І. Ю. Землянський та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2016. С. 264.
3. Йосипів Ю. Р. Психологічна готовність працівників ОВС до діяльності в екстремальних ситуаціях: дис. канд. юрид. наук: 19.00.06 Йосипів Юрій Романович. К., 2010. С. 228.
4. Методичні рекомендації про дії працівників органів і підрозділів внутрішніх справ в типових та екстремальних ситуаціях: метод. рекомендації. К.: НАВС, 2013 С. 203.
5. Банах С. М., Булачек В. Р., Винярчук І. С., Йосипів Ю. Р. Тактико-спеціальна підготовка працівників ОВС України : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2011. С. 300.
6. Власенко І. В. Удосконалення професійної підготовки працівників ОВС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. Вип. 35. С. 356–360.
7. Власенко І. В. Проблеми особистої безпеки працівників правоохоронних органів Проблеми вдосконалення професійної майстерності працівників ОВС в бойовій підготовці. матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 31 жовт. 2008 р.) МВС України Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2008. С. 11–13.
8. Шевченко Т. В. Екстремальні умови під час виконання повноважень поліцейськими та їх вплив на гарантування особистої безпеки поліцейського. *Право і суспільство*. 2017. С. 135–139.
9. Тьорло О.І. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції: навч. посібник О.І. Тьорло, Ю.Р. Йосипів, В.М. Синенький та ін.. Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 480.
10. Гнатюк С.С. Прикладна психологія у правоохоронній діяльності: конспект лекцій для курсантів, студентів та слухачів С.С Гнатюк, Н.О. Пряхіна, О.Ю. Рак, О.І. Цивінський, Я.М. Когут, В.В. Карпенко, Н.М. Бардин. Львів: ЛьвДУВС, 2015. С. 404.